

ОБРАЗ „ПІДНЕБЕСНОЇ” В АМЕРИКАНСЬКІЙ КАРИКАТУРІ ПІД ЧАС ПОВСТАННЯ ІХЕТУАНІВ (1899–1901 РР.)

Анотація. В статті аналізується образ маньчжурського Китаю в американській політичній карикатурі напередодні та під час повстання іхетуанів. У другій половині XIX ст. в США з'явилася низка журналів, що спеціалізувалися виключно на політичній карикатурі.

Лідруючі позиції серед них займали „Harper's Weekly”, „Puck” і „Judge”, чиї карикатури нагадували справжні твори мистецтва. Художники-карикатуристи, порушуючи у своїх роботах гострі питання економічного, політичного та соціального характеру, не лише актуалізували їх, але й формували громадську думку. Не залишалися осторонь і проблеми зовнішньої політики. Наприкінці XIX – на початку XX ст. в полі зору карикатуристів опинився і Китай, що було зумовлено економічними інтересами США в цьому регіоні.

Американська карикатура традиційно зображувала китайця та Китай в образі відсталого варвара, чи підступного чиновника, який не бажав іти в ногу із прогресом. Початок повстання іхетуанів, а також участь у його придушенні американських військових суттєво вплинуло на образ „Піднебесної”. Відсталого китайця-варвара на карикатурах замінив кровожерливий варвар та величезний дракон, що несли лише руйнування та анархію. Домінування таких образів цілком відповідало тодішнім уявленням про цивілізаторську місію США, а також стало частиною міфу про так звану „жовту загрозу”.

Ключові слова: політична карикатура, зовнішня політика, великі держави, іхетуані, США, „Піднебесна”

Перші американські політичні карикатури, які слугували засобом передачі інформації, або ж порушували гострі економічні, соціальні чи політичні питання, відомі ще з колоніальної епохи. Однак саме в XIX ст. політична карикатура набула тих рис, які дозволяють виділити її в окремий жанр образотворчого мистецтва. Художники-карикатуристи, використовуючи різні образи та мотиви (зазвичай, біблійних персонажів, або ж знайомих широкий публіці літературних героїв), втілені в кольоровій літографії,

інтерпретували у своїх роботах не лише новини соціального, економічного чи політичного характеру. За допомогою візуалізації вони змогли передавати читачам абстрактні ідеї та складні емоції, з чим не могли впоратися звичайні чорно-білі карикатури, а пізніше – фотографії. У підсумку, карикатура перетворилася у надійний засіб пропаганди.

У другій половині XIX ст. у Сполучених Штатах Америки з'явилося декілька журналів, котрі спеціалізувалися на політичній карикатурі. При цьому редакція того чи іншого журналу орієнтувалася на Республіканську або Демократичну партію, а самі ж карикатури, здебільшого, спрямовувалися проти політичних опонентів. Лідуючі позиції серед них займали „Harper's Weekly” (почав виходити з 1857 р.), „Puck” (заснований у 1871 р. Джозефом Кеплером) та „Judge” (заснований у 1881 р. Джеймсом Уельсом). Якщо розглядати партійну орієнтацію зазначених журналів, то з них лише „Puck” орієнтувався не Демократичну партію, тоді як два інших симпатизували республіканцям.

Один із сучасників, оцінюючи вплив двох найвідоміших журналів політичної карикатури, „Puck” и „Judge”, зазначав: „Їхніх щоденних карикатур очікували із нетерпінням, вони передавалися із рук у руки й були предметом жвавих обговорень в усіх політичних колах”¹.

Дійсно, художники-карикатуристи, з одного боку, порушували доволі гострі проблеми, актуалізували їх, підштовхуючи до міркувань. З іншого боку, пропонована ними інтерпретація тієї чи іншої проблеми сприяла зміцненню та укоріненню у свідомості прошарків американського суспільства стереотипів різного ґатунку (для прикладу, образ мігранта, що загрожував зруйнувати суспільні устої США). Окрім внутрішніх проблем сатиричні журнали приділяли немало уваги і проблемам зовнішньополітичного характеру. На межі XIX–XX ст. однією з головних проблем такого ґатунку були драматичні події, що розгорталися в Китаї. Аналіз їхньої інтерпретації в американській політичній карикатурі і є предметом цього дослідження. Проте, перш ніж перейти безпосередньо до їх розгляду, доречно охарактеризувати становище імперії Цін наприкінці XIX ст., а також проаналізувати причини, що викликали зацікавленість з боку США в цьому регіоні.

---

¹ S. HESS, S. NORTHROP, *American political cartoons: The evolution of a national identity. 1754–2010*, New York 2011, p. 104.

Більшість країн Азії в зазначений період були перетворені на колонії європейських держав, або ж перебували у напівзалежному становищі (фактично були напівколоніями). Не став винятком і маньчжурський Китай. Зазнавши впродовж XIX ст. цілої низки соціальних та військових потрясінь, серед яких були дві опіумні війни, тайпінське повстання та війна із Францією, а також потерпаючи від періодичних природніх катаклізмів, імперія Цін в економічному, науковому і технологічному розвитку дедалі більше відставала від провідних держав Європи. Спроби виправити становище шляхом впровадження реформ наштовхнулися на супротив консервативно налаштованого чиновницького апарату.

Ситуація почала погіршуватися з 1895 р., коли Японія, єдина азійська країна, що успішно здійснила модернізацію, завдала поразки китайській армії і змусила маньчжурську верхівку піти на укладення вигідного для японців мирного договору. Перемога, яку здобула над Китаєм територіально менша Японія, продемонструвала всю його слабкість, суттєво знизивши авторитет на міжнародній арені. Скориставшись цим, провідні держави Європи висунули свої претензії на особливе становище в „Піднебесній”. Наслідком цього стало наділення європейців низкою привілеїв юридичного та економічного характеру, а також одержання концесій на видобуток корисних копалин та побудову залізниць. З огляду на це Китай, формально зберігаючи свій суверенітет, фактично був розділений на сфери впливу між Великою Британією (півострів Цзюлун, долина річки Янцзи, порт Вейханвей), Францією (Гуанчжоу), Російською імперією (Ляодунський півострів, порти Далянь і Порт-Артур), Німеччиною (Шаньдунський півострів і морська база Цзяочжоу) та Японією (острів Тайвань і затока Фуцзянь) (Іл. 1). Свої претензії також висунули Австро-Угорська монархія та Італія².

США, котрі з 90-х рр. XIX ст. розпочали поступовий відхід від принципів ізоляціонізму у своїй зовнішній політиці, також мали інтереси у „Піднебесній”. Їх зміст доволі чітко виклав американський дипломат і журналіст Джон Баррет у статті *Що Америка ставить на карту в Китаї*, опублікованій 11 серпня 1900 р. у журналі „Harper's Weekly”³.

² J. COMBS, *The American Foreign Policy*, New York 1986, p. 158.

³ J. BARRETT, *What America has at stake in China*, „Harper's Weekly” 1900, August 11, vol. 44, no. 2277, p. 745.

На його думку, США переслідували дві цілі в Китаї. Перша з них була суто економічною. „Попит [на американські товари – Т.П.] буде настільки великим, що забезпечить нас тим ринком, котрий ми повинні мати для надлишків нашої промислової та сільськогосподарської продукції”⁴, – зазначав автор. Ця обставина, у свою чергу, мала знайти, на думку дипломата, широку підтримку американців, адже: „Законне розширення американських ринків подобається як найманому робітникові, так і капіталісту”⁵. В разі ігнорування Сполученими Штатами цієї нагоди – її могли б використати європейські держави, одержавши при цьому значну економічну вигоду.

Іл. 1. Сфери впливу великих держав у Китаї

(Джерело: Foreign Spheres of Influence in China, 1842–1907, <https://www.norton.com/college/history/worlds-together-concise/maps/ch18m03/index.html>)

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

Друга ціль американської політики в Китаї полягала у захисті прав місіонерів та підтримці їхньої діяльності з боку уряду. „Нашим служителям Євангелія має бути дозволено проповідувати істинне вчення та філософію Христа”⁶, – наголошував Дж. Барретт.

Відзначмо, що погляди на Китай, як привабливий ринок, не були поодиноким явищем. Їх поділяли представники політичної та промислово-фінансової еліти, а також інтелектуали та журналісти. Так, одна з американських компаній, котра займалася прокладенням телеграфних ліній, в 1873 р. випустила брошуру, де прямо вказувалося, що: „Якби нам вдалося змусити 414 млн. китайців купляти в середньому наших товарів на 1 долар на рік, це б подвоїло усю нашу торгівлю”⁷. Американський представник у Китаї, Чарльз Денбі, в 1895 р. опублікував у відомому журналі „North American Review” статтю під заголовком *Американські можливості в Китаї*, де охарактеризував „Піднебесну” як необмежений та найважливіший для США ринок, а населення – як таке, що не може самотужки забезпечити себе товарами промислового виробництва⁸.

Схожа теза навіть була представлена у передвиборчій платформі Республіканської партії під час виборів 1900 р. В одній з її положень зазначалося: „Необхідно докласти всіх зусиль для того, аби відкрити та здобути нові ринки, особливо на Сході”⁹.

Не зважаючи на панування в американському суспільстві таких настроїв, федеральний уряд США не мав можливості реалізувати ці амбіції бо, на відміну від великих держав Старого Світу та Японії, не володів необхідними важелями впливу, тобто могутнім військово-морським флотом та численною і боєздатною армією. Єдиним можливим засобом, яким Сполучені Штати могли послуговуватися в Китаї задля забезпечення своїх інтересів, була дипломатія. Її елементом стала запропонована 1899 р. Держсекретарем Джоном Хеєм „доктрина відкритих дверей”, суть якої полягала у підтримці на території Цінської імперії принципів вільної торгівлі.

---

⁶ *Ibidem*.

⁷ Е. ЖУКОВ, *Международные отношения на Дальнем Востоке*, кн. I, Москва 1973, с. 129–130.

⁸ С. DENBY, *America's Opportunity in Asia*, „The North American Review” 1898, vol. 166, no. 494, pp. 32–39.

⁹ *Republican Party Platform of 1900*, www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29630 (доступ: 26 IX 2022).

Зауважмо, що попри таку зацікавленість у „Піднебесній” на території США до китайців ставилися доволі вороже. Їх сприймали як відсталих варварів, котрі несуть загрозу американському суспільству. Цій тенденції, насамперед, сприяло збільшення кількості китайських мігрантів, а також домінування в суспільно-політичній думці расистських та соціал-дарвіністських ідей.

Образ китайця-варвара успішно закріпила і підтримувала американська карикатура, посилюючи, відтак, негативне ставлення до них з боку американців. Зокрема, громадян США лякали тим, що подальший наплив китайських мігрантів може позбавить їх робочих місць, а, отже – і засобів до існування. Яскравим прикладом цього може слугувати чорно-біла карикатура *Мучеництво святого Кріспіна* (Іл. 2), опублікована 1870 р. в журналі „Harper's Weekly”. На ній зображено три постаті. Перша з них – покровитель чоботарів святий Кріспін, котрий уособлює американського робітника. Позаду нього стоять два китайські мігранти. Ножі, які вони тримають в руках, підписані як *дешева праця*, що недвозначно вказує на загрозу з боку китайців.

Іл. 2. Мучеництво святого Кріспіна

(Джерело: „Harper's Weekly” 1870, July 16, vol. 14, no. 707, p. 464, <https://thomasnastcartoons.com/2014/02/14/a-statue-for-our-harbor-11-november-1881/>)

Іл. 3. Статуя для нашої гавані (Джерело: „Wasp” 1881, October 11)

Ще похмурішу перспективу для США продемонстрував автор із Сан-Франциско Джордж Келлер. На його карикатурі *Статуя для нашої гавані* (Іл. 3), опублікованій в 1881 р. у журналі „Wasp”, місце Статуї Свободи¹⁰ в гавані Нью-Йорка займає вдягнений у лахміття китайський мігрант. Над його головою сяють промені світла, позначені як *Бруд*, *Аморальність*, *Хвороби* та *Руйнування білої праці*. В руці він тримає люльку для куріння опіуму, а під правою ногою розміщений людський череп – ймовірно білого американця. В такій алегоричній формі автор попереджав своїх читачів про загрози, що, на його переконання, несе із собою китайська міграція.

¹⁰ Тоді статуї у Нью-Йоркській гавані ще не було. Французькі скульптори привезли її до США лише 1885 р.

На відміну від образу мігрантів Китай у американській карикатурі зображувався в не такій агресивній формі. Типовим його образом була по-стать хитрого чиновника, або ж імператора. Цей персонаж, у порівнянні з образом китайця-мігранта, мав здебільшого комічний, розгублений, подеколи переляканий вигляд. Китай на таких карикатурах виступав радше жертвою амбіцій великих держав, аніж джерелом можливої загрози. Типовими в цьому плані є карикатури, опубліковані восени 1895 р. в журналі „Puck” (Іл. 4–5).

Іл. 4. У відповідності до уявлення наших божевільних місіонерів, китаєць має бути навернений, навіть якщо для цього знадобляться всі військові та морські сили двох найбільших держав світу
(Джерело: „Puck” 1895, September 25, <https://www.loc.gov/resource/ppmsca.28945/>)

Починаючи з 1898 р., у зв'язку із іспано-американською війною та здобуттям США нових територій, на карикатурах, зокрема й тих, що зображували Китай, з'являються мотиви, що вказують на цивілізаторську місію. Яскравим прикладом цього можуть слугувати карикатури із журналу „Puck”. Перша із них, опублікована восени 1898 р. під назвою

Косичка має піти (Іл. 6), містить зображення двох персоніфікованих образів. Висока жінка, вбрана у білу туніку, символізує цивілізацію, що несе світло (зірка на голові), а також блага науки (телеграфні стовпи, залізниці, та плуг, що звисають з її талії) по всій Земній кулі. В руках вона тримає ножиці, підписані як прогрес XIX ст. Навпроти Цивілізації зображено низькорослого чоловіка, вбраного у традиційний китайський одяг, із характерною для тієї епохи зачіскою у вигляді довгої косички – символом лояльності маньчжурській династії, підписаної „застарілі традиції”. Чоловічий образ символізує Китай, котрий намагається втекти від цивілізації та прогресу. Образ Цивілізації заносить ножиці над косичкою, маючи намір її відрізати. Карикатура, відтак, недвозначно натякає на те, що попри всі зусилля та опір, прогрес та цивілізація рано чи пізно досягнуть Китаю.

Іл. 5. Горе любить компанію

(Джерело: „Puck” 1895, November 6, <https://www.loc.gov/item/2012648577/>)

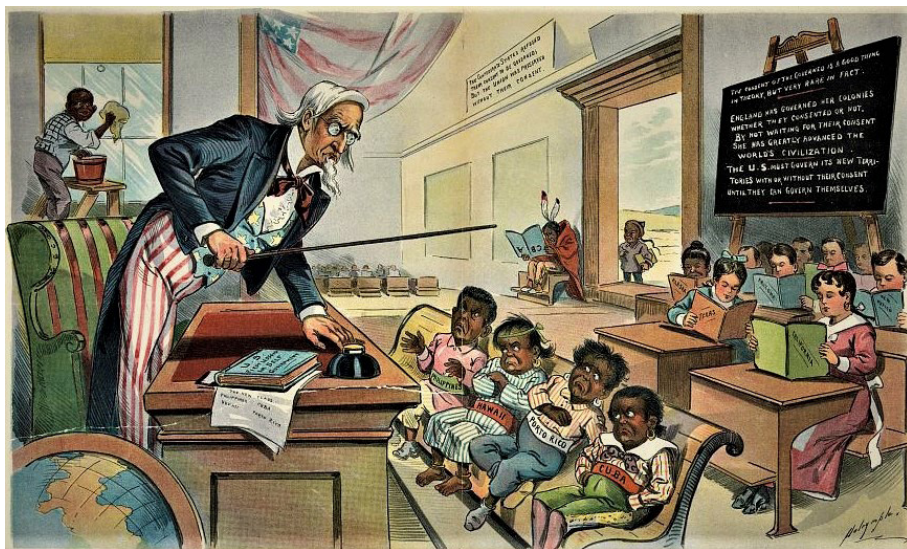
Іл. 6. Косичка має піти

(Джерело: „Puck” 1898, October 19, <https://www.loc.gov/resource/ppmsca.28639/>)

Друга карикатура, опублікована в січні 1899 р. під назвою *Школа починається* (Іл. 7), є цікавішою, адже відображує расову ієрархію, що домінувала в тогочасній інтелектуальній думці. На ній зображений Дядько Сем – чоловічий персоніфікований образ США, котрий виступає в ролі вчителя. Клас, у якому від веде заняття, розділений на декілька категорій. На першій лавиці, одразу перед Дядьком Семом, сидять нові учні – Куба, Гавайї, Пуерто-Рико та Філіппіни, які, вочевидь, незадоволені

своїм становищем. Учні, що сидять за партами позаду них і слухняно виконують отримане завдання, символізують Американські Штати, що мають слугувати зразком для інших. Третя категорія – це найменш здібні до навчання діти, які представлені афро-американським хлопчиком, що має вікна та хлопчиком-індіанцем, котрий намагається прочитати буквар, перевернутий догори дригом. Зрештою, на карикатурі присутній ще один образ, а саме – китайський хлопчик, котрий лише стоїть біля дверей школи і з цікавістю заглядає, тримаючи при цьому в руках книгу. Можна зробити припущення, що таке зображення, так би мовити, символізує те, що Китай, хоч і залишався у своєму розвитку дитиною, все ж мав на зростання у майбутньому.

Іл. 7. Школа починається

(Джерело: „Puck” 1899, January 25, <https://www.loc.gov/item/2012647459/>)

Ще одна варта уваги карикатура, опублікована у серпні 1899 р., має назву *Японія робить свій дебют під егідою Колумбії* (Іл. 8). Її мотив деякою мірою близький до попередньої роботи. В центрі карикатури зображені пишно вдягнуті персоніфіковані жіночі образи Великої Британії, США, Франції, Німеччини, Іспанії, Австро-Угорщини, Італії, Туреччини та Росії. Поміж них, на подіумі, зображена Японія, яка немовби вступає

до цієї сім'ї цивілізованих держав. На задньому плані можна помітити мало примітну жіночу фігуру, яка здивовано спостерігає за дійством, на яке її не запросили. Постать підписана як Китай. Стіну, з-за якої вона виглядає, можна розглядати в якості цивілізаційного бар'єру, що відмежовує „Піднебесну” від решти держав.

Іл. 8. Японія робить свій дебют під егідою Колумбії
(Джерело: „Puck” 1899, August 16, <https://www.loc.gov/item/2012647330/>)

Восени 1899 р. в Китаї вибухнуло повстання іхетуанів, котрих європейці та американці через використання ними в бою елементів східних єдиноборств, називали „боксерами”. Спрямоване воно було проти всіх іноземців та місіонерів, корі перебували на території Цінської імперії а також китайців-християн. При підтримці імператорських військ іхетуані 20 червня 1900 р. увійшли до Пекіну і взяли в облогу Посольський квартал, де розміщувалися іноземні представництва та місії, а також знайшли прихисток переслідувані християнізовані китайці.

Загроза, яку іхетуані становили для дипломатів та місіонерів великих держав, а також страх перед можливою втратою свого впливу, привели

до того, що великі держави, серед яких Велика Британія, Франція, Німеччина, Японія, Російська імперія, Австро-Угорщина та Італія, надіслали свої війська до Китаю з метою придушення повстання. Для США, які теж направили свій експедиційний корпус, це було чудовою можливістю спробувати реалізувати свої амбіції.

Участь американських солдатів у новому зарубіжному військовому конфлікті¹¹ одразу ж вплинула й на образ китайця та Цінської імперії в політичній карикатурі. Якщо до повстання „Піднебесну” зображували дивакуватим чиновником, вбраним у традиційний одяг і не охочого долучатися до цивілізації, то після його початку китайця почали демонізувати. Для читачів звичним стало зображення величезного дракона, котрий знищував все на своєму шляху, або ж варвара, що ніс руйнування та анархію і насолоджувався вбивствами. При цьому сама мета його існування, як можна було зрозуміти із цих образів, спрямовувалася проти цивілізації та прогресу.

Ці образи зустрічаються вже в 1900 р. в опублікованих у журналі „Руск” карикатурах, які водночас демонструють розвиток проблеми, з якою європейські держави, США та Японія зіштовхнулися в Китаї. На першій з них, що має назву *Небезпечний феєрверк* (Іл. 9), імперія Цін зображена у вигляді динамітної шашки, яка може вибухнути за найменшої іскри. Поблизу гноту стоїть російський імператор Микола II, який і підпалює його. Поряд з ним знаходиться Джон Буль – персоніфікований чоловічий образ Великої Британії, кайзер Вільгельм II та японський імператор Мейдзі. Позаду зображені президент Франції Еміль Лубе та австро-угорський цісар Франц-Йосиф II. Карикатура символізує політику поділу Китаю на сфери впливу, а вибух іхетуанського повстання (динамітна шашка) – наслідок цієї політики.

Наступна карикатура – *Китайський пагорб; не так легко, як здається здалеку* (Іл. 10), містить зображення образів великих держав, які міркують, оглядаючи величезну гору із витесаною людською головою та написом *китайське питання*. Подібна алегорія демонструє всю складність проблеми, що постала на той час. Великим державам протистояла хоч і технологічно відстала, але, тим не менше, величезна імперія із населенням

---

¹¹ В цей час США також вели війну на Філіппінах.

близько 400 млн. чоловік. Окрім того, перетин інтересів різних держав у „Піднебесній” створював непереборний бар'єр на шляху її розчленування та перетворення на колонію конкретної держави.

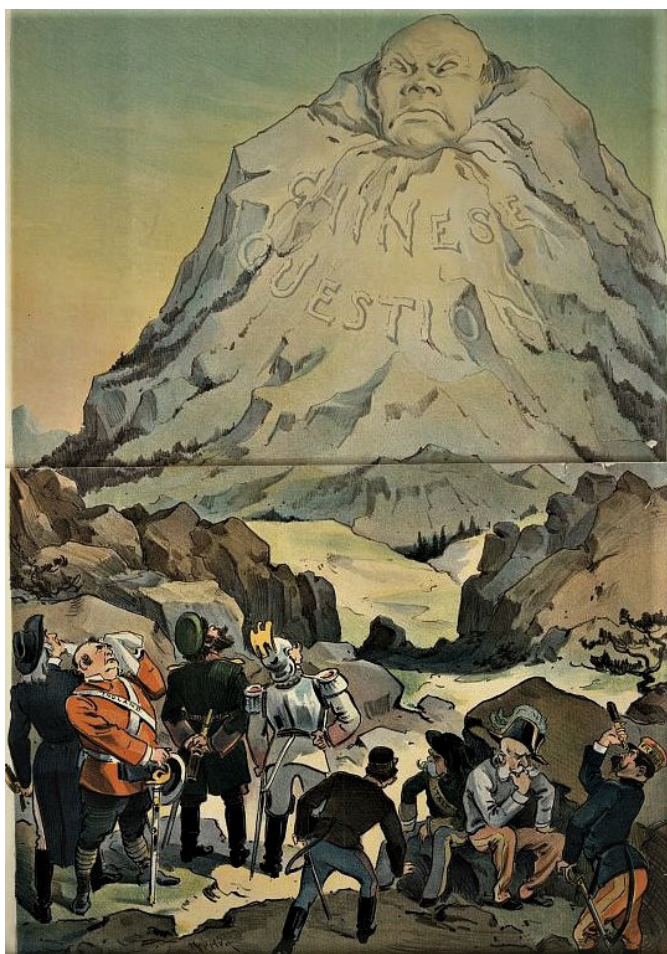

Іл. 9. Небезпечний феєрверк

(Джерело: „Puck” 1900, July 11, <https://www.loc.gov/item/2010651310/>)

Ще одна карикатура, яка містить мотиви цивілізаторської місії щодо Китаю – *Першочергове зобов'язання* (Іл. 11). На першому плані в образі жінки зображено цивілізацію. Цікаво, що на відміну від схожої карикатури 1898 р., цивілізація зображена досить войовничо: вона вдягнута в обладунок і шолом, а у правій руці вона тримає списа, готова дати відсіч будь-яким викликам. Її ліва рука вказує на величезного дракона, що символізує повстання іхетуанів. Над драконом можна помітити клуби диму, позначені як *Анархія*, *Вбивства*, *Бунт*, а з пащі стікає кров. Стіна, через

яку перелазить потвора – оборонна лінія Посольського кварталу в Пекіні. Погляд цивілізації звернений до сидячої на троні чоловічої фігури, яка, вочевидь, символізує маньчжурський уряд та імператорський двір, що не звертає жодної уваги на довколишні події. Символічно, що фігура чоловіка зображена із заплющеними очима. Змальовуючи його саме в такому положенні, автор карикатури натякав, що взяття іхетуанями Посольського кварталу в Пекіні було організоване при повному потуранні з боку уряду імперії Цін.

Іл. 10. Китайський пагорб; не так легко, як здається здалеку
(Джерело: „Puck” 1900, July 25, <https://www.loc.gov/item/2010651315/>)

Іл. 11. Першочергове зобов'язання

(Джерело: „Puck” 1900, August 8, <https://www.loc.gov/item/2010651318/>)

У значно похмуріших тонах іхетуані були представлені на карикатурах журналу „Harper’s Weekly”. Так, на чорно-білій карикатурі під назвою *Боксери* (Іл. 12), іхетуані зображені у вигляді розлюченого чоловіка, що тримає в руках закривавлений кинджал. На карикатурі також зображено США – Дядька Сема, котрий використовує бойові кораблі як боксерські рукавиці, демонструючи тим самим свою рішучість придушити повстання.

Іл. 12. Боксери

(Джерело: „Harper's Weekly” 1900, June 9, vol. 45, no. 2268, p. 44)

Серед карикатур, на яких було зображено повстання іхетуанів, робота карикатуриста Вільяма Роджерса, опублікована в липні 1900 р. на титульній сторінці журналу „Harper's Weekly” під назвою *Це імперіалізм?* (Іл. 13), викликає негативні емоції при її перегляді найбільше. Аналіз її форми дозволяє нам стверджувати, що автор переслідував дві мети. Перша з них – показати всю жорстокість, варварство та аморальність, якими було просякнуте повстання іхетуанів. Саме тому повсталі на карикатурі зображені як озвірілий та озброєний до зубів натовп, що вбиває жінок та дітей, а голови своїх жертв носить настромленими на піках списів та штиках в якості штандартів.

Іл. 13. Це імперіалізм?

(Джерело: „Harper's Weekly” 1900, July 28, vol. 44, no. 2275, p. 687)

Друга мета карикатури – дати відповідь критикам зовнішньополітичного курсу США, які звинувачували республіканську адміністрацію в імперіалізмі, про що, зрештою, говорить і сама її назва, поставлена у вигляді запитання. Зображені на ній жертви їхетуанів – громадяни США, на що вказує роздертий прапор, яким вони накриті. Цьому натовпу протистоїть озброєний дует Дядька Сема і тодішнього президента Вільяма Мак-Кінлі. Останній тримає в руці американський прапор, на якому

можна помітити написи *Життя, Свобода і Прагнення до щастя у відповідності із договірними правами*. Ці слова, взяті з *Декларації незалежності США*¹², означають не лише базові принципи, на яких постали Сполучені Штати, але й ідеали, заради яких вони вступили у протистояння в Китаї. Загалом, В. Роджерс, таким чином, візуально обґрунтував моральне виправдання далекосхідної політики США: оскільки варварство загрожує природнім правам людини, головне – американським громадянам, використання сили не лише є виправданим, а й необхідним засобом для виправлення ситуації, що склалася.

Як вже було зазначено, поряд із образом озброєного варвара „Піднебесну”, в період іхетуанського повстання, часто зображували у вигляді дракона. Прикладом цього є карикатури 1900 р. *Вибір дракона* (Іл. 14) із журналу „Harper’s Weekly” і *Хтось мусить відступити* (Іл. 15) в журналі „Judge”. Обидві карикатури мають схожі елементи: величезному драконові, що символізує Китай, протистоїть озброєний Дядько Сем. Однак, друга карикатура більш яскрава і має глибше змістове наповнення. Дядько Сем на ній зображений у вигляді водія вантажівки цивілізації і торгівлі. Машина завантажена товарами промислового виробництва (галантерейні вироби, бавовна, машини, телеграфні дроти, залізничні рейки та потяги) і технологіями, котрі США везуть до Китаю. Дорогу, по якій їде ця вантажівка, освітлює фара, що символізує світло цивілізації. Цікаво, що біля керма вантажівки прикріплена невелика гармата, яка вказує на військову силу, що буде використана за необхідності. З іншої сторони дороги спускається китайський дракон, на спині котрого сидить іхетуань, з мечем та прапором в руках. На прапорі можна побачити напис *400 мільйонів варварів*, що відповідає кількості населення тодішньої імперії Цін. Карикатура, загалом, відбиває досить популярну в той період тезу, що панувала в інтелектуальній думці не лише США, але й європейських країн – про зіткнення цивілізації і варварства. У свою чергу, зображення основним супротивником іхетуанів Дядька Сема може свідчити про претензію США на особливу цивілізаторську місію.

¹² *Декларація представників Сполучених Штатів Америки, які зібралися на Загальному конгресі*, [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1776%20\(07\)%2004.USA.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1776%20(07)%2004.USA.php) (доступ: 26 IX 2022).

Іл. 14. „Вибір дракона”

(Джерело: „Harper's Weekly” 1900, August 18, vol. 44, no. 2278, p. 761)

14 серпня 1900 р. війська союзників увійшли до Пекіну і звільнили взятих в облогу в Посольському кварталі дипломатів. Проте на цьому вони не зупинилися і бойові дії на території Цінської імперії тривали до кінця 1901 р., поки загони іхетуанів не зазнали остаточної поразки. Ці події також не залишилися поза увагою художників-карикуристів. Цікавими прикладами робіт, на яких зображено придушення іхетуанського повстання та їх наслідки можуть бути дві карикатури, опубліковані у вже неодноразово згадуваному журналі „Руск”. Перша з них, опублікована

наступного дня після звільнення Посольського кварталу, зображує переможеного китайського дракона, якого оточують зооморфні образи країн-союзників: лев (Велика Британія), двоголовий орел з двома коронами (Австро-Угорська монархія), півень (Франція), чорний орел (Німеччина), ведмідь (Російська імперія), білоголовий орлан (США), леопард (Японія) та вовк (Італія). Карикатура демонструє, що після перемоги над спільним ворогом кожна з країн готова вступити у нове протистояння за розподіл Китаю, на що вказує вороже налаштована позиція персонажів, частина з яких навіть має зброю. Проте, автор карикатури застерігає, що така ситуація не може бути тривалою і буде зберігатися лише до того часу, поки переможений дракон спить, на що, зрештою, вказує недвозначна назва самої роботи – *Справжня проблема виникне із пробудженням* (Іл. 16).

Іл. 15. „Хтось мусить відступити”

(Джерело: „Judge” 1900, December 8, https://visualizingcultures.mit.edu/civilization_and_barbarism/cb_essay03.html)

Інша карикатура, опублікована восени 1901 р. під назвою *Тривожна можливість на Сході* (Іл. 17), також зображує великі держави, які зібралися для визначення розмірів компенсацій від маньчжурського уряду за завдані повстанням іхетуанів збитки (піднос із фруктами). Проте їх погляд звернений не на стіл із компенсаціями, а на занесений над ними

величезний меч, підписаний як *Пробудження Китаю*. В цілому, зображення має подібне із першою змістове наповнення: великі держави можуть проводити свою політику до того часу, поки *Китай* *дрімає*, однак загроза нового повстання, або ж якого-небудь антизахідного руху постійно присутня і може стати реальністю. Зрештою, застереження автора збулися 1911 р., коли розпочалася Сінхайська революція.

Іл. 16. „Справжня проблема виникне із пробудженням”
(Джерело: „Puck” 1900, August 15, <https://www.loc.gov/item/2002718142/>)

Цікаво, що мотиви, пов'язані із повстанням іхетуанів, використовувалися і в карикатурах на політичних опонентів. Так, під час президентської кампанії 1900 р. на сторінках журналу „Judge” було надруковано кілька карикатур на Вільяма Браяна – кандидата на посаду президента США від Демократичної партії, котрий виступав із критикою зовнішньополітичного курсу республіканця В. Мак-Кінлі. Зокрема, на карикатурі *Браян, американський боксер* (Іл. 18), кандидат від демократів зображений у вигляді китайського повстанця, який тримає в руці ніж політичного фанатизму та спис анти-прогресу, котрим він убив справжнього старого демократа, зображеного у вигляді віслюка.

Іл. 17. „Тривожна можливість на Сході”

(Джерело: „Puck” 1901, September 4, <https://www.loc.gov/item/2010651460/>)

Іл. 18. „Браян, американський боксер”

(Джерело: „Judge” 1900, June 30, <https://elections.harpweek.com/1900/cartoon-1900-large.asp?UniqueID=34&Year=1900>)

Карикатура, що має назву *Так багато для анти-імперіалізму* (Іл. 19), ілюструє читачам журналу наслідки, до яких може призвести зовнішньополітична програма Браяна. Прапор США, який він стягує з чоловіків та жінок, вказує на те, що проживаючі закордоном американці залишаться без захисту з боку федерального уряду перед можливими загрозами для їх життя та майна.

Іл. 19. „Так багато для анти-імперіалізму”

(Джерело: „Judge” 1900, August 4, <https://elections.harpweek.com/1900/cartoon-1900-large.asp?UniqueID=35&Year=1900>)

Іл. 20. „Переконливий демократичний аргумент проти імперіалізму”
(Джерело: „Judge” 1900, August 11, [https://elections.harpweek.com/1900/
cartoon-1900-large.asp?UniqueID=41&Year=1900](https://elections.harpweek.com/1900/cartoon-1900-large.asp?UniqueID=41&Year=1900))

Проте, найбільш гострою у своїй критиці є карикатура авторства Віктора Гіллама, *Переконливий демократичний аргумент проти імперіалізму* (Іл. 20). На ній Браян зображений у вигляді дурника, що перебуває у компанії іхетуаня та філіппінського повстанця. Кожен із них тримає в руках таблички із надписом *Я проти американського імперіалізму*.

Загалом, аналізуючи політичні карикатури, представлені в журналах „Harper's Weekly”, „Puck” і „Judge”, можна дійти декількох підсумків. По-перше, наявність значної кількості карикатур, присвячених Китаю, свідчить про те, що імперія Цін та події, що відбувалися на її території впродовж 1899–1901 рр. були об'єктом пильної уваги американських журналів та їх читачів.

По-друге, образ „Піднебесної” та її жителів свого роду еволюціонував. Пересічний китаець, якого на карикатурах спершу зображували як дивакуватого чиновника, чи відсталого варвара, що не бажав долучатися до цивілізації та прогресу, під впливом іхетуанського повстання трансформувався у кровожерливого головоріза, або ж дракона, що загрожує всьому цивілізованому світу. У свою чергу, це ставало додатковим аргументом у стереотипному уявленні про „Піднебесну”.

По-третє, відображаючи події в Китаї, художники у своїх карикатурах підкреслювали принципову відмінність політики, що здійснювали США від політики держав Старого Світу. Тоді, як європейці прагнули до винятково територіальних завоювань, США ставили своїм пріоритетом вільну торгівлю, але при цьому розвивали претензію на цивілізаторську місію. Зрештою, ці мотиви не лише не втратили своєї актуальності, а й набули нового забарвлення в подальші роки. Особливо помітним це стало в період Великої війни.

BIBLIOGRAFIA • BIBLIOGRAPHY • БІБЛІОГРАФІЯ

Źródła drukowane • Printed primary sources • Оpubліковані джерела

BARRETT J., *What America has at stake in China*, „Harper's Weekly” 1900, August 11, vol. 44, no. 2277, p. 745.

The boxers, „Harper's Weekly” 1900, June 9, vol. 45, no. 2268, p. 44.

DENBY C., *America's Opportunity in Asia*, „The North American Review” 1898, vol. 166, no. 494, pp. 32–39.

The dragon's choice, „Harper's Weekly” 1900, August 18, vol. XLIV, no. 2278, p. 761.

Is this imperialism?, „Harper's Weekly” 1900, July 28, vol. 44, no. 2275, p. 687.

The Martyrdom of St. Crispin, „Harper's Weekly” 1870, July 16, vol. 14, no. 707, p. 464.

Opracowania • Secondary sources • Опрацювання

ЖУКОВ Е., *Международные отношения на Дальнем Востоке*, Москва 1973, Кн. 1.

COMBS J., *The American Foreign Policy*, New York 1986.

HESS S., NORTHROP S., *American political cartoons: the evolution of a national identity. 1754–2010*, New York 2011.

Netografia • Internet sources • Інтернет ресурси

Декларація представників Сполучених Штатів Америки, які зібралися на Загальному конгресі, [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1776%20\(07\)%2004.USA.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1776%20(07)%2004.USA.php) (доступ: 26 IX 2022).

According to the ideas of our missionary maniacs, the Chinaman must be converted, even if it takes the whole military and naval forces of the two greatest nations of the world to do it, „Puck” 1895, September 25, <https://www.loc.gov/resource/ppmsca.28945/> (доступ: 26 IX 2022).

Bryan, the American Boxer, „Judge” 1900, June 30, <https://elections.harpweek.com/1900/cartoon-1900-large.asp?UniqueID=34&Year=1900> (доступ: 26 IX 2022).

A dangerous firecracker, „Puck” 1900, July 11, <https://www.loc.gov/item/2010651310/> (доступ: 26 IX 2022).

A disturbing possibility in the east, „Puck” 1901, September 4, <https://www.loc.gov/item/2010651460/> (доступ: 26 IX 2022).

The Chinese kopje – not so easy as it looked from a distance, „Puck” 1900, July 25, <https://www.loc.gov/item/2010651315/> (доступ: 26 IX 2022).

The first duty, „Puck” 1900, August 8, <https://www.loc.gov/item/2010651318/> (доступ: 26 IX 2022).

Foreign Spheres of Influence in China, 1842–1907, <https://wnorton.com/college/history/worlds-together-concise/maps/ch18m03/index.html> (доступ: 26 IX 2022).

Japan makes her début under Columbia's auspices, „Puck” 1899, August 16, <https://www.loc.gov/item/2012647330/> (доступ: 26 IX 2022).

Misery loves company, „Puck” 1895, November 6, <https://www.loc.gov/item/2012648577/> (доступ: 26 IX 2022).

The pigtail has got to go, „Puck” 1898, October 19, <https://www.loc.gov/resource/ppmsca.28639/> (доступ: 26 IX 2022).

- A Powerful Democratic Argument Against Imperialism*, „Judge” 1900, August 11, <https://elections.harpweek.com/1900/cartoon-1900-large.asp?UniqueID=41&Year=1900> (Доступ: 26 IX 2022).
- The real trouble will come with the „wake”*, „Puck” 1900, August 15, <https://www.loc.gov/item/2002718142/> (Доступ: 26 IX 2022).
- Republican Party Platform of 1900*, www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29630 (Доступ: 26 IX 2022).
- School begins*, „Puck” 1899, January 25, <https://www.loc.gov/item/2012647459/> (Доступ: 26 IX 2022).
- So Much for Anti-Imperialism*, „Judge” 1900, August 4, <https://elections.harpweek.com/1900/cartoon-1900-large.asp?UniqueID=35&Year=1900> (Доступ: 26 IX 2022).
- Some One Must Back Up*, „Judge” 1900, December 8, https://visualizingcultures.mit.edu/civilization_and_barbarism/cb_essay03.html (Доступ: 26 IX 2022).
- A Statue for Our Harbor*, „Wasp” 1881, October 11, <https://thomasnastcartoons.com/2014/02/14/a-statue-for-our-harbor-11-november-1881/> (Доступ: 26 IX 2022).

Taras P'yatnychuk

OBRAZ „NIEBIAŃSKIEGO IMPERIUM” W AMERYKAŃSKIEJ KARYKATURZE PODCZAS POWSTANIA BOKSERÓW (POWSTANIA YIHEQUAN) (1899–1901)

Streszczenie. W niniejszym artykule przeanalizowano obraz mandżurskich Chin w amerykańskiej karykaturze politycznej w przededniu i podczas powstania bokserów (powstania yihequan). W drugiej połowie XIX w. w Stanach Zjednoczonych ukazywał się szereg czasopism, które specjalizowały się wyłącznie w dziedzinie karykatury politycznej.

Czołowe miejsce wśród nich zajmowały „Harper's Weekly”, „Puck” i „Judge”, których karykatury były uważane za prawdziwe dzieła sztuki. Artyści-karykaturzyści, poruszając w swoich pracach ostre pytania ekonomiczne, polityczne i społeczne, nie tylko je aktualizowali, ale także kształtowali opinię publiczną. Nie pominęli oni również i problemów polityki zagranicznej. W końcu XIX i na początku XX w. w zainteresowaniu karykaturzystów znalazły się także Chiny, co wiązało się z interesami gospodarczymi, jakie Stany Zjednoczone miały w tym regionie.

Karykatura amerykańska tradycyjnie przedstawiała Chiny i Chińczyków jako zacofanych barbarzyńców lub podstępnych urzędników, sprzeciwiających się postępowi. Początek powstania bokserów, a także udział wojska amerykańskiego w jego stłumieniu wywarły istotny wpływ na obraz „Niebiańskiego Imperium”. W tych karykaturach Chiny były przedstawione jako krwiożerczy barbarzyńca lub ogromny smok, który niósł wyłącznie zniszczenie i anarchię. Dominacja tych tematów odpowiadała ówczesnej wyobraźni o misji cywilizacyjnej Stanów Zjednoczonych, a także była składnikiem mitu o tzw. żółtym zagrożeniu.

Słowa kluczowe: Stany Zjednoczone, Chiny, prasa, karykatura polityczna, polityka zagraniczna, mocarstwa, powstanie bokserów, XIX w., „Niebiańskie Imperium”

Taras P'yatnychuk

THE IMAGE OF THE CELESTIAL EMPIRE IN AMERICAN CARTOONS DURING THE YIHETUAN MOVEMENT (1899–1901)

Summary. In the article analyzes the image of Manchurian China in American political cartoons on the eve and during the Yihetuan Movement. In the second half of the 19th century in the USA appeared a number of magazines which specializing in political cartoons.

Such magazines as „Harper's Weekly”, „Puck” and „Judge”, whose cartoons looked like works of art, held leading positions among them. Cartoonists, were raising acute economic, political and social issues in their works, not only actualized them, but also were forming public opinion. Foreign policy problems weren't left outside also. The object attention of American caricaturists at the end of the 19th – early of the 20th century was China, what were caused by the US economic interests in this region.

American caricature portrayed the Chinese and China as a backward barbarian or a treacherous official, which didn't want to keep pace with progress. The beginning of the Yihetuan Movement and participation of the American troops in its suppression had a significant impact on the image of „Celestial Empire”. A bloodthirsty barbarian and a huge dragon, which was bringing only destruction and anarchy, replaced the backward Chinese barbarian in the cartoons. The dominance of such images fully corresponded to the then ideas about the civilizing mission of the US, and became a part of the myth of the so-called „Yellow Peril”.

Keywords: USA, China, newspaper, political cartoon, foreign policy, great powers, Yihetuan, XIX century, „Celestial Empire”

